

# L'Avalot de les Faves a Manresa. Un moment de la revolta de la terra a Catalunya el 1688

per Llorenç Ferrer i Alós

En la historiografia catalana del segle XVII s'ha treballat darrerament en un conflicte social poc conegut que afectà una part de la Catalunya Vella entre el 1687 i el 1689 i que ha estat batejat com a Revolta de la Terra.<sup>1</sup> L'article que presentem és una aportació al seu aclariment. Dins el seu marc, però lluny de les seves motivacions i amb contingut diferent, es produïa a Manresa, capital del Bages, un avalot que fou conegut pel nom d'Avalot de les Faves, que durà quatre dies —13-17 de juny de 1688— i que fou dirigit contra les dues institucions on eren representades les classes dominants: l'Església i la Casa de la Ciutat.<sup>2</sup>

1. Cf. Jaume DANTÍ, *La Revolta de la Terra a Catalunya (1687-1689)*, article en curs de publicació a «Estudis d'Història Agrària», núm. 3. H. KAMEN, *Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688*, «Recerques», núm. 9 (Barcelona 1979), ps. 11-28. Kamen l'anomena *revolta dels barretines*, art. cit., p. 11.

2. Fem servir cinc narracions de l'avalot per a l'exposició dels fets: Bernat MIRALDA, *Relació verdadera del tumulto o motí se mogué en esta ciutat de Manresa lo dia 13 del mes de juny dia de St. Antoni de Pàdua de lo any 1688, per lo delma de las favas*, a AHCM (Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa), lligall «Avalot de les Faves». Pot trobar-se una versió impresa al «Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages» (Manresa), vol. 1910-1913, ps. 383-390 (totes les citacions són referides a aquesta versió). Fou escrit pel qui era mostassaf de l'ajuntament, el qual va tenir un paper important en els dos primers dies de l'avalot. És especialment ric en detalls en aquest període de temps. *Manuscrit del P. Ignasi Mollet*, dins de «Copia de un quaderno de antigüedades de Manresa se halla en casa de D. Mariano Mollet y que este prestó para leerlo y copiarlo en abril de 1858», a AHCM, lligall «Avalot de les Faves», Fou escrit 56 anys després i és un complement en detalls al primer. *Relació enviada al Rei dels successos que van passar en aquesta ciutat del 13 al 17 de juny de 1688*, a AHCM, *Llibre Copiador de Cartes 1688-1689*, armari V-1, ps. 5-7. N'hi ha dues versions impreses: TORRES Y TORRENTS, *Memoria sobre Manresa y en especial sobre su Seo* (Barcelona 1858), ps. 55-61, i SARRET I ARBÓS, *Historia de Manresa*, vol. I (Manresa 1921), ps. 339-343. És l'únic text que fou utilitzat durant el conflicte a nivell oficial. *Sucesos de Cataluña 1640-1653*, BCB, manuscrit 504, ps. 39-40. D'autor anònim, desconeixem les fonts que va utilitzar, però és ben documentat. Extracte de la carta que els canonges de la seu enviaren al virrei, fet per en Sarret i Arboç, a AHCM, *Copiador de Cartes 1688-1689*, armari V-1. Ens haguera estat més útil l'original, però a manca d'aquest ens quedem amb el resum i algunes citacions textuals que fa.

Les actes de l'ajuntament durant aquests anys no són a l'Arxiu de Manresa com les d'altres anys, la qual cosa ens ha impedit de seguir les deliberacions del consell com a part implicada en el conflicte. En canvi, un *Copiador de Cartes de 1688 a 1691*, que conté correspondència entre els consellers, el virrei i d'altres autoritats, ens permet de seguir la posició de Manresa davant la tercera etapa de la Revolta de la Terra. En aquest copiador Sarret va copiar les partides de defunció dels homes que varen ésser penjats com a conseqüència de l'avalot i ens permet d'identificar-los.

*Els fets*

De feia molt de temps se seguia a la Reial Audiència<sup>3</sup> un plet entre els capítols de la seu de Manresa i la de Vic, d'una part, i els ciutadans de la ciutat, de l'altra. Els canonges creien que tenien dret a cobrar delme de cebes, alls, faves, hortalisses, cànem, és a dir, dels productes d'horta i del guaret, que es collissin en el terme de Manresa. Sembla que el 1597 ambdós capítols varen obtenir sentències favorable, sense, però, que la possessin en execució, els motius de la qual opció desconeixem.<sup>4</sup> L'any 1673 els canonges, fent ús de la sentència anterior, varen voler cobrar els delmes i es van proveir del decret d'execució d'aquella, a la qual es va oposar la ciutat, i hi hagué de nou un plet que va ser fallat per l'abril de 1688 de nou a favor dels canonges. Tot això que sabem és molt poca cosa. Per què es varen decidir a cobrar el delme després de molts anys d'oblidar-lo? Tenien crisi en els seus ingressos? Avui no ho sabem. El cert és, però, que l'intent de cobrar aquest delme desencadenaria l'avalot.

Immediatament després del veredict del plet, el consell de la ciutat envià un síndic al capítol de la seu i oferí la possibilitat d'arribar a una entesa. Això fou comunicat a Vic, que respongué dient que es nomenessin persones «intelligents» per ambdues parts per a resoldre'l durant el mes de maig. La resposta de la ciutat va ésser la de proposar de diferir aquest nomenament «d'àrbitres componedors» fins el juny, a fi de tenir temps per a reunir les confraries i explicar-los la decisió. El capítol acceptava el retardament fins el juny, però no la petició de reunir aquelles.

El dia 1 de maig, com era costum a Manresa,<sup>5</sup> varen sortejar-se els nous consellers, i entre ells varen produir-se grans discrepàncies sobre si calia reunir-les o no. Al final, es reuniren dos individus per gremi. D'aquesta reunió s'observa en els documents l'existència de dues tendències: els que volien arribar a un acord amb els canonges i els que s'oposaven totalment al pagament del delme.<sup>6</sup> Mentrestant, se'ns descriu ja un ambient d'agitació popular: «De tal manera que los canonges no podien passar per los carrers de la ciutat, ni en la hora d'assistir als divinals oficis en la seu, sens que una multitud de homes y

La bibliografia sobre el tema és escassa. A les històries de Catalunya més clàssiques (Feliu de la Peña, Balaguer, Bofarull i Brocà, Font i Sagué, Carrera i Pujal, etc.) es parla de la Revolta de la Terra en algunes i gens de l'Avalot de les Faves. Solament alguns autors manresans n'han parlat: P. Juan Gaspar GELPÍ escriu l'*Epítome histórico de la Ciudad de Manresa* el 1692, quatre anys després, en el qual trobem referències interessants. Després d'això ja s'ha de passar a la historiografia del s. XX: SARRET I ARBÓS, *H.º de Manresa* (Manresa 1921), vol. I, i *Reyal Confraria de la Puríssima Concepció. Els favets a Manresa* (Manresa 1916); J. M. GASOL I ALMENDROS, *Història dels favets a Manresa* (Manresa, Gràfiques Montañà, 1970); i *Una família de «favets» quelcom «tremendos»*, «Butlletí del CECB», núm. 11, III època (Manresa, 1r. semestre de 1970). En tots aquests el conflicte que estudiem és tocat molt superficialment, solament per a justificar l'aparició posterior d'unes confraries.

3. Entre l'índex de 13.000 plets catalogats a la Reial Audiència a l'ACA hem estat buscant el que afecta l'avalot que estudiem, però l'èxit no ens ha acompanyat.

4. SARRET I ARBÓS, *H.º dels favets*, p. 43. També *Copiador de Cartes (1688-1691)*, AHCM, armari V-1, folis 1-4.

5. Magí CANYELLES, *Descripció de la grandesa y antiquitats de la Ciutat de Manresa* (Manresa 1896), p. 116.

6. *Copiador de Cartes*, resum de Sarret i Arbós.

dones mitj de la canalla no'ls acompanyessen fins a la porta de la iglésia xiulant, cridant e insultant-los ab paraules deshonestes.»<sup>7</sup>

Desconeixem totalment quins gremis defensaven el pacte i quins es negaven a negociar. Aquests darrers serien, en principi, els impulsors de l'avalot, sense oblidar que dins els mateixos gremis hi havia diferenciació social. El 13 de juny esclatà la revolta, que durà fins el 17. Es poden distingir dues etapes ben diferenciades: els dies 13 i 14 la ciutat és en mans dels avalotats i les classes dominants es reorganitzen molt tímidament; el dia 15 és de transició; i els dies 16 i 17 són d'ofensiva i repressió per part dels grups socials que s'havien sentit atacats.

*Primera etapa: 13, 14 i 15 de juny:* A les 12 del migdia del dia 13 de juny, i continuant l'ambient d'exaltació col·lectiva, diversos joves, armats amb falçs al coll i duent canyes enfilades amb faves i cabeces d'alls i tocant un corn, anaven per les cases dels canonges cridant «aquest és favet», i també ho cridaven als qui volien pactar.<sup>8</sup>

Dies abans de Corpus començava l'octavari, que anaven celebrant cada dia l'un darrera l'altre els barris de Manresa. Els primers a celebrar-lo eren la gent del barri de Santa Llúcia. Havien ja decidit de no fer-lo, com era costum, a l'església de la seu, sinó als convents de la ciutat, precisament com a protesta; però els estris necessaris (enfustaments, enramades, etc.) eren a casa del canonge Gilabert de la seu. Els veïns els varen anar a buscar. En aquest punt, els fets són confusos. Sembla que el canonge veié els homes enfurismats i tancà la porta i se sentiren algunes escopetades que hom desconeix qui les va tirar, si els avalotats o el canonge.<sup>9</sup> A partir d'aquest moment es desencadenà l'avalot. Se sentiren els crits ja típics de «Visca la terra i muiren los traïdors» i els primers objectius foren les cases dels canonges dels mobles de les quals en feren fogueres. Varen cremar els del canonge Sacristà, del canonge Garga, del canonge Soldevila, del canonge Daví, del canonge Cavall —que va fugir disfressat de pagès cap a Callús ajudat per Lluís Descatllar— i del canonge Diner.<sup>10</sup> Varen fugir tots menys un.

La reacció de les classes dominants fou, en un primer moment, ingènua i infravalorant el moviment. Alguns consellers i cavallers van sortir al carrer per calmar-lo, sense èxit, i ordenaren seguidament que es vestissin amb la roba oficial (gramalla, xia i ropó). I, al mateix temps, una acció típica de les «religions»: sortir en processó portant davant una imatge del Crist crucificat.<sup>11</sup> Fou una repressió fonamentalment ideològica: el valor de l'autoritat i el pes de la fe i la religió.

Aquests primers intents repressius no varen servir per res, i després de la

7. *Copiadore de Cartes*, resum de Sarret i Arbós.

8. No sabem pas gairebé per què es cridava «favet» a l'època. Pels documents sembla referir-se als que volien pactar. La diferenciació social que implicava el seu ús s'entreveu en la institucionalització posterior de dues confraries: l'una dels «favets» —de gran estabilitat al llarg del temps— i l'altra de «tremendos» —més inestable. La seva anàlisi s'ha fet sobretot a nivell religiós i queda el contingut social per esbrinar. Sobre aquest tema, vegeu les obres de Sarret i Gasol ressenyades a la nota 2.

9. MIRALDA, *op. cit.*, p. 384.

10. *Manuscrit del P. Ignasi Mollet*, lligall «Avalot de les Faves», AHCM, ps. 10-12.

11. Relació enviada al rei, *Copiadore de Cartes*, foli 5, i *Manuscrit del P. Ignasi Mollet*, p. 14.

crema de cases i mobles dels canonges varen dirigir la seva acció contra la casa del batlle, que no varen poder cremar gràcies a la resistència de jesuïtes, caputxins i dominics. L'avalot féu un tomb: a partir d'ara deixà de dirigir-se contra la seu per anar contra els representants d'una altra institució: la casa de la ciutat.<sup>12</sup>

A la nit del dia 13 els consellers eren reunits estudiant la nova estratègia a seguir. Pels documents es dedueix una situació d'exaltació que durà tota la nit i que es renovà a les quatre de la matinada, quan es llançaren de nou crits de «Visca la terra» i «Ningú vaja a treballar avui», mentre que a la Plaça es reuniren unes 1.000 persones.<sup>13</sup>

Segons la crònica de Miralda, la més detallada sobre aquests dies, els avalotats controlaven la situació. Els homes reunits a l'ajuntament eren conscients de les dificultats que comportava demanar ajuda al rei, tant perquè tardaria dies a arribar com pels conflictes que tenia en altres indrets de Catalunya.<sup>14</sup> Havien d'assolir-la ells mateixos, i per això es va recórrer a Lluís Descatllar, cavaller i senyor de la baronia de Callús, perquè organitzés la defensa. Aquest, després d'acceptar, va fer cridar homes mercenaris del Bages i Lluçanès, el cap visible dels quals fou Lluís Feixes, del mas Feixes de Sant Martí de Torruella.<sup>15</sup>

Davant la nova empena dels avalotats, ja en ple dia 14, en Miralda, mossassaf del consell, intentà d'apaivagar-los convidant-los a aguardent, i aconseguí de dominar la situació durant una hora i mitja.<sup>16</sup> Després d'això es va entrar en la negociació de les reivindicacions, que va concretar-se en la firma dels pactes que analitzarem més endavant. Mentre aquests es firmaven, una part dels amotinats es dirigien a la carnisseria dels monjos de la seu, on agafaren 42 moltons que hi havia i se'ls repartiren entre ells. La barreja d'accions contra els canonges i l'ajuntament és total.

Els intents d'aïllar la revolta són evidents, Miralda ens parla de la presència de diferents segadors que per aquell temps —recordem que és pel mes de juny— segaven a les rodalies de Manresa<sup>17</sup> i que s'havien afegit a l'avalot. En cita 120.<sup>18</sup> En Bernat Miralda i Joan Llucià varen endur-se'ls a la barriada de Sant Andreu, on els van donar esmorzar i, a més, un pa de sou, una meitadella de vi i una costella de carn a canvi que abandonessin la ciutat. Alguns així ho varen fer.

12. Diu la relació enviada al rei, *Copiodor de Cartes*, foli 5: «...publicaban los amotinados que avia de degollar a todos los del Concejo de la Ciudad u quemarles la casa»; o bé, Miralda, p. 386: «Els avalotats trucaven a la porta dels homes del Consell dient: "Aquest és traydor, tot ho han de pagar 'ls traydors".»

13. MIRALDA, *op. cit.*, p. 386.

14. Fins ara el conflicte s'havia desenvolupat fonamentalment al Vallès Oriental (Vilamajor); els camperols anaren cap a Mataró i després a Barcelona. Era per l'abril de 1688. No fou fins el juny que apareguen conflictes en indrets més llunyans de la rodalia barcelonina (Martorell, Berga, Manresa, Puigcerdà i Sabadell) (vegeu KAMEN, ps. 15-19). La manca de recursos militars dins la ciutat per a assumir la defensa ens confirma l'escassa importància del conflicte pel que fa a allotjaments a Manresa.

15. En sabem que era fillol de Descatllar, i desconeixem quina mena de parentiu implicava. Els homes que acudiren a la crida cobraren un pa, una meitadella de vi, una lliura de carn i dos rals (*cf. Manuscrit...*, p. 19, i MIRALDA, p. 388).

16. MIRALDA, *op. cit.*, p. 386.

17. En aquest cas hem d'entendre el concepte «segador» com a home que es dedicava a segar a les terres del regadiu de Manresa, davant la interpretació més àmplia que dona KAMEN, art. cit. p. 16.

18. MIRALDA, *op. cit.*, p. 387.

La firma dels pactes va suposar la victòria inicial dels avalotats i, a continuació, no feren sinó celebrar-ho. El ritual és força interessant: «Al canonge Guàrdia lo van passejar per la ciutat posant-lo assegut en una cadira. La professó va ser anant a fileras com los soldats ab las armas al bras. La més gran part de gent y fileras davant, després lo canonge y després las altras fileras, o la retaguardia.»<sup>19</sup> El text diu que eren uns 2.000. Varen passejar també el veguer Francesc Calcina, ciutadà honrat. «Rondada tota Manresa, lo tornaren a la seu [el canonge Guàrdia] y li feren dir missa. [...] Acabada la missa, que eren cerca de las 12, se desféu lo motí: tothom se n'anà en sas casas.»<sup>20</sup>

Per als avalotats l'avalot s'havia acabat després d'haver firmat els pactes favorablement a les seves reivindicacions. La «seva» normalitat s'havia restablert.<sup>21</sup> A partir d'ara s'obre una nova etapa.

*Segona etapa: del 15 al 17 de juny:* La documentació parla poc dels esdeveniments del dia 15. Solament una lleugera reanimació davant la notícia que el canonge Gilabert es dirigia a la ciutat amb 400 homes armats.<sup>22</sup> És un dia de treva.

El dimecres dia 16 es planteja la polèmica de la processó. Segons els consellers i els partidaris de la repressió, s'havia de deixar per a un altre dia i no fer-la per Corpus com era costum; segons els avalotats, s'havia de fer, com sempre, l'endemà, dia 17. Ens cal interpretar-ho com que per als primers l'ordre era capgirat i que el que calia era reprimir el desordre; per als segons, un cop firmats els pactes, la normalitat era assolida de nou amb les millores aconseguides i, per tant, no hi havia motiu per a suspendre la processó. Al final va ésser pregonada, però els que s'hi oposaven es van valer d'una llei del bisbe que donava facultat de segar i treballar el dia de Corpus amb l'excusa que la plaga de llagosta feia malbé els camps, «*para que de este modo salieran fuera muchos tumultuosos a su trabajo e impedir en lo que se podía la fatalidad que esse día se temía, mayor que las passadas*».<sup>23</sup> És clara la intenció de debilitar el moviment de cara a l'acció de l'endemà. Ens consta que alguns varen fer-ne cas.

A la mateixa nit varen començar a penetrar a la ciutat els fadrins que s'havien cridat de les rodalies. L'endemà es comptava amb més de 100 homes, i les diverses fonts deixen palesa l'activitat de menestrals i gent honrada per a fer cara a la repressió.<sup>24</sup>

En veure que el matí de Corpus no es feia la processó es va intentar de reanimar l'avalot, però toparen amb una resistència ja organitzada i decidida

19. *Id.*, p. 389.

20. *Id.*

21. En aquest sentit pot parlar-se que no van pas anar contra l'ordre establert per a capgirar-lo, sinó simplement per a suprimir o modificar aquells mecanismes que creien injustos i els perjudicaven. Per a fer-ho, però, calia dirigir-se a les dues institucions que exercien el control social de la ciutat: l'Església i l'Ajuntament.

22. MIRALDA, *op. cit.*, p. 389. El memorial enviat al rei en cita només 200. Kamen, per altra banda, diu que es van repartir les armes de l'armeria entre els avalotats. Als documents que hem utilitzat no n'apareix cap referència enlloc.

23. *Memorial al rei*, foli 6.

24. Ens interessen els qualificatius que es donen a les persones que es preparen per lluitar contra els avalotats: «menestrals» (MIRALDA, p. 389), «...senyors y gent principal y honrada» (manuscrit del P. Ignasi Mollet, p. 21).

a restablir l'ordre anterior. Se succeïren les escopetades, i al carrer de Santa Llúcia va caure mort Crisòstom Soler, de la banda repressora, que estudiava lleis i era parent de Baptista Soler, blanquer i polvorer. Al barri de Valldaura queia Jaume de la Marena, un dels avalotats. Es feren diversos presoners i alguns van escapar fora muralla.

El restabliment de l'ordre fou fet, doncs, per homes de la ciutat i fadrins pagats de la rodalia. No hi va intervenir cap batalló de l'exèrcit reial, encara que els consellers mantinguessin correspondència contínua amb el virrei explicant-li el que anava passant i demanant que vingués a administrar justícia i a sancionar legalment la repressió.<sup>25</sup> Les autoritats arribaren just després: el dia 19 el bisbe de Vic i Narcís d'Anglasell, lloctinent del rei, la visita del qual responia a la súplica feta pels consellers. Per altra banda, la preocupació pels esdeveniments es concreta en l'arribada als seus castells de Bernat Aymerich, Joan Bta. Planella i Joan Amat Despalau. També van tornar a Manresa Josep Vilana, Josep Amigant, Pere de Cardona, Josep Regàs i Maurici Recs i Gallart, tots cavallers i amb propietats al terme o a les rodalies de la ciutat.<sup>26</sup>

El dia 5 de juliol s'administrava justícia. Varen ésser penjades quatre persones, de les quals tenim l'acta de defunció treta del *Llibre d'òbits* de la seu.<sup>27</sup> Es donaren altres sentències d'exili de la ciutat i del regadiu, sense que les fonts utilitzades donin més detalls; i sabem també que d'altres van fugir per evitar la repressió, si bé no tenim noms ni la quantitat, la qual cosa és un greu inconvenient a l'hora d'abordar la composició social. El 9 d'agost en foren penjats quatre més, entre ells una dona.<sup>28</sup>

Aquests són, breument sintetitzats, els esdeveniments dels quatre dies que durà l'Avalot de les Favas. Les fonts no ens parlen pas que d'altres punts de la comarca del Bages se'n fessin ressò. Fou estrictament localitzat a la ciutat de Manresa. No van arribar tampoc segadors de fora, i els pocs que hi havia segant van acceptar una paga per abandonar la ciutat.

### *Un avalot antisenyorial*

Els pactes que foren signats el 14 de juny de 1688 són els que reflecteixen la problemàtica de fons i els motius que mogueren l'avalot. Miralda recull les demandes que foren fetes «entre d'altres»:<sup>29</sup>

- que s'eliminés el sou per carga d'entrada de verema
- també el sou per quartera de farina

25. Carta al virrei de 17-VI-1688. *Copiador de Cartes*.

26. SARRET I ARBÓS, *H.º de Manresa*, vol. I, p. 345.

27. Aquests foren Jaume Ventallola, pagès, natural de Bagà, habitant de Manresa, penjat després d'haver estat enforcat al tossal de Sant Jaume, prop del Pont Nou, no féu testament; Josep Boix, sastre, natural de Bagà, habitant de Manresa, penjat a Santa Caterina, no féu testament; Andreu Bohigues, pagès de Manresa, penjat al convent de Santa Clara, féu testament en poder de Josep Pedrals; Francesc Soler, pagès de Manresa, penjat a dalt de Puigterrà, amb testament a mans del mateix notari (cf. *Copiador de Cortes*. Foren copiats per Sarret i Arboç en aquest llibre, folis 3-4).

28. Rafel Llibons, pagès de Manresa, del carrer de Santa Lluúcia; Emmanuel Ribalta (no en sabem la professió); Pere Joan Ala, fadrí, pagès de Manresa, també del Carrer de Santa Llúcia. De la dona sols sabem que se la coneixia per «la Fadulla» (cf. *Copiador de Cartes*, folis 3-4).

29. MIRALDA, *op. cit.*, p. 387-388.

— que la ciutat els fes francs del delme de faves, alls, cebes i llegums

— que la ciutat demanés perdó al rei per tots ells

Aquestes foren les primeres, però no pas les úniques, perquè al cap d'unes quantes hores varen demanar el següent:

— que els «micers i melitars» fossin trets de casa de la ciutat

— que el conseller en cap deixés la gramalla

— «Y que en casa la ciutat hi hagués una bossa de pagesos»

Tot això va culminar en una acta que les recollia: «Que fos tornada la carn als caputxins, que fos llevat lo sou per carga de verema, que fos llevat lo sou per quartera s'paga, que fos tornat lo molí del N. Travessa, que los micers fossen desensicolats de casa la ciutat, la ciutat fes franch tothom del delme de alls, cebas, faves y tots llegums, que la ciutat pagàs la missa de St. Antoni, que lo conceller en cap se n'anàs en casa seva sense xia ni ropó, que lo Sr. batlle doctó Francisco Vicens fos fora de batlle, que la ciutat a son gasto alcansàs perdó al rey N. Sr. per tots los amotinats. Fet lo acte ho feren cridar a la Creu de la Plassa ab las trompas. Y feren fermar les fermansas que havien demanadas que eran vuyt, ço es Mn. Joan Daví, apotecari, Mn. Andreu Enrich, notari. Mn. Josep Garriga, adroguer, Mn. Fèlics Dardet, candler de cera, Cristòfol Dalmau, blanquer, Maurici Soler, blanquer, Joan Tardà, pagès, i Bernat Miralda, mostassaf.»<sup>30</sup>

Aquestes demandes poden classificar-se en dos grups: les de caire econòmic (es refereixen a rebaixes d'impostos, anul·lació de delmes, etc.) i unes altres de caire polític (una bossa de pagesos, clemència al rei, desprestigi del batlle, etc.). Fem una ullada a les econòmiques.

Es demana la supressió del sou per càrrega i del sou per quartera. Per a saber en què consistien aquests impostos hem hagut de recórrer als plects de condicions que firmaven els arrendataris encarregats del seu cobrament. Com que no tenim les del final del segle XVII, hem utilitzat les de mitjan segle XVIII.<sup>31</sup> El sou i vuit diners per càrrega es refereix a la verema que es collia al terme de Manresa i a la rodalia i que era entrada a la ciutat. Tot animal que entrava carregat havia de pagar un sou, excepte els rucs, que pagaven 8 diners. El sou per quartera es pagava per cada quartera de gra que es molia als molins de la ciutat o de fora i que després era entrat a la ciutat. I es demana la supressió del delme de productes d'horta i del guaret —faves, alls, cebes i hortalisses— que havia encès l'avalot.

La pregunta que sorgeix d'aquestes reivindicacions és qui feia aquestes demandes. ¿Era la pagesia rica, els impostos i l'escassa participació de la qual a l'ajuntament impedièn el seu desenvolupament, o era una pagesia i un artesanat pobres, amb poques terres, que se sentien carregats sobre els seus dèbils ingressos? Les dades manejades no permeten pas d'esbrinar-ho, i ens cal conèixer molt millor l'estructura econòmica i social de Manresa al segle XVII.

Les reivindicacions polítiques apunten cap a una defenestració de les autoritats, en negar al conseller en cap la indumentària pròpia del càrrec i en expulsar el batlle, alhora que demanen participació política amb una bossa de pagesos. Es demana, a més, la desinsaculació de missers i militars. Els missers eren

30. MIRALDA, *op. cit.*, p. 388.

31. Tabba del sou per quartera a 1752 i tabba del sou i vuit diners per càrrega el 1752 (*Llibre de tabbes*, no foliat, AHCM, armari II-7).

notaris, els homes que feien els contractes, que coneixien la llei. El seu pes és considerable dins l'estructura municipal, i precisament pel control que exercien sobre les escriptures eren molt malvistos. Per això les ireds dels avalotats es dirigiren contra ells. El mot militar no equival a home que viu de les armes, sinó que té una accepció molt més àmplia: els que gaudien de privilegis. Entre aquests trobem els ciutadans honrats, cavallers i els artistes (apotecaris, adroguers, candelers), que tenien, en gran part, el control de la ciutat. Desinsacular-los equivalia a marginar-los del poder municipal.<sup>32</sup>

Fonamental i alhora complementari de tot això és l'exigència de crear una bossa de pagesos. En els saquets d'insaculació d'on es treien anualment els consellers no consta ni un sol pagès, a part el procés selectiu per a entrar a formar part d'una de les bosses. La reivindicació deixa entreveure que no se sentien representats en l'aparell municipal, contra el qual s'havien revoltat i en el qual volien obrir una possibilitat de control.

La darrera reivindicació política era que la ciutat demanés perdó al rei per tots els revoltats. És una actuació característica dels moviments socials de l'antic règim. No posen pas en dubte la figura del rei, sinó la d'aquells homes immediats que són els seus explotadors, representats, en aquest cas, pels canonges i les autoritats municipals. Al rei calia demanar-li perdó per la manera com havien retrobat una situació justa i evitar la repressió. És, en part, semblant a la missa que fou dita el mateix dia de la firma de les fermances.

32. Val la pena de referir-se a un text d'Elliot sobre l'accés als diferents saquets d'insaculació a Manresa per a adonar-nos del profund contingut de classe que l'estructura municipal manresana tenia en introduir uns grups i marginar-se d'altres. Per exemple, a Manresa hi havia quatre consellers. Per al lloc de cada conseller hi havia una llista fixa de noms, vacants que eren proveïdes pel vot de la resta, i, un cop inscrit un nom, hi restava per tota la vida. A l'hora del canvi anyal de consellers, aquells noms es col·locaven en quatre saquets i la persona el nom de la qual sortia primer de cada saquet era el conseller per a l'any següent [...] El 1629 els quatre saquets presentaven la següent composició:

*saquet 1*  
*conseller en cap*

4 notaris  
1 apotecari  
2 doctors en lleis  
6 mercaders

*saquet 3*  
*tercer conseller*

1 draper  
1 cotoner  
2 blanquers  
4 mercaders

*saquet 2*  
*segon conseller*

1 notari  
1 apotecari  
2 doctors de medicina  
1 batxiller en lleis  
2 sabaters  
11 mercaders

*saquet 4*  
*quart conseller*

1 cotoner  
1 blanquer  
6 mercaders

(cf. ELLIOT, *La revolta dels catalans (1598-1640). Un estudi sobre la decadència d'Espanya*, Barcelona 1966, p. 413). Pot observar-se un predomini de mercaders (50 % en cada saquet), seguit de professions lliberals (notaris, doctors en lleis) i solament alguns menestrals (blanquers, cotoners i sabaters), possiblement les professions que més podien enriquir la Manresa d'aleshores. Pagesos, jornalers i altres artesans en restaven al marge. Atès el contingut selectiu i de classe, no és difícil d'entendre, per aquesta banda, el caràcter antimunicipal de l'Avalot de les Favas.

El contingut de les reivindicacions ens permet de copsar el caire antisenyorial que prengué a Manresa l'avalot de les faves, tant a nivell econòmic com polític, i també la total absència de protestes contra els allotjaments, precisament el que caracteritza tota la Revolta de la Terra a Catalunya. Per això, podem dir que el conflicte que estudiem pot enquadrar-se dins d'un malestar global, però la dinàmica interna és molt diferent a la de d'altres indrets del Principat, segons els treballs de Kamen i Dantí.

### *La composició social*

Qui va fer la revolta a Manresa? Si, com ja hem dit abans, l'avalot va tenir com a marc la ciutat i no va haver-hi participació dels pobles de la comarca i si, a més, considerem que la població de la ciutat era d'unes 5.000 persones,<sup>33</sup> la participació que dona Miralda d'unes 2.000 en els moments claus fa pensar en una participació àmplia, per a no dir majoritària.

Voldríem destriar les dues bandes enfrontades, però la documentació consultada dona referències molt imprecises. Tot i així, poden fer-se algunes consideracions.

El 13 de juny foren cridats a l'ajuntament els consellers, jurats del consell, els cavallers que eren a Manresa, altres de la ciutat i tots els prelats de les religions.<sup>34</sup> Ja hem vist el contingut selectiu i de classe que tenien les bosses d'insaculació i els mecanismes d'entrar a formar-ne part. Per això, cal deduir que la classe dominant tradicional —noblesa, ciutadans honrats i cavallers— van oposar-s'hi i participà en la repressió de l'avalot. Igualment pot dir-se dels diferents convents.

Quan s'arriba a la lluita final del dia 16 totes les fonts fan referència al fet que fou la gent benestant la que col·laborà en la repressió, i en alguns llocs se cita la menestralia.<sup>35</sup> Mantenim la hipòtesi d'una menestralia rica, especialment blanquers, així com confiters, adroguers i apotecaris, que a Manresa apareixien englobats dins el gremi d'artistes i que es dedicaven al comerç de drogues i espècies. Pot comprovar-se en la composició dels saquets de insaculació, però també, i sobretot, en les referències que donen les fonts. Les fermances, per exemple, foren firmades per un apotecari, 1 notari, 1 adroguer, 1 candeler de cera,

33. Memorial dels consellers per crear el Bisbat de Manresa el 1674, ACA, Consell d'Aragó, lligall 211, doc. 6.

34. MIRALDA, *op. cit.*, p. 385.

35. Miralda diu que «tots los menestrals, y tothom isqué a la Plassa» (*op. cit.*, p. 389). I Mollet: «Se donà avis secret a tots los señors y gent principal y honrada de acudir armats a la Plassa» (*op. cit.*, p. 21). Sarret i Arbós fa una llista de gent que va interessar-se per pacificar la ciutat i que va intervenir en la seva defensa. Foren Bernat Aimeric i Cruïlles, en Joan Amat i Despalau, senyor de Castellbell, en Pere d'Amigant, n'Ignasi Benetes i, singularment, en Lluís Alemany i Descatllar; el veguer Francesc Calcina, Francesc Llor, Joan Castells, Josep Campcerver, paraire, Josep Surroca, encepador, Ignasi Grau, cirurgià, Francesc Balaguer, tragner, Rafael Sobirachs, veler, i Simó Dalmau, «que ho feren amb les armes a les mans» (*Història de Manresa*, vol. I, p. 345). Els cinc primers són cavallers i tenen algun domini al Bages (Joan Amat a Castellbell, Descatllar a Callús), així com terres a Manresa. Tots els altres eren menestrals i molts es localitzen al segle XVIII participant en negocis diversos. En Francesc Calcina era un blanquer enriquit, els Llor seran una important família de velers; Rafael Sobirachs participa activament en els arrendaments de la ciutat i també fabrica aiguardent; Simó Dalmau és comerciant, etc.

2 blanquers, 1 pagès i el mostassaf.<sup>36</sup> Per altra banda, en Crisòstom Soler, que estudiava lleis i va morir d'un tret dels avalotats, era parent de Baptista Soler, blanquer i polvorer.<sup>37</sup> I de Francesc Calcina, veguer, sabem que era «de son principal blanquer y després ric y passat a ciutadà honrat».<sup>38</sup>

Aquests elements ens fan suposar que, juntament amb els sectors tradicionals, foren la menestralia i els mercaders, que s'enriquien al final del segle XVII —especialment els blanquers, molts dels quals trobaran continuïtat al XVIII amb la indústria de la seda—, els qui varen dur a terme i facilitar la repressió de l'avalot. A diferència d'altres llocs, autoritats municipals i persones més benestants varen fer un front únic des del primer moment.<sup>39</sup>

Qui eren els avalotats? Per desgràcia, en podem dir molt poc. Les narracions, potser perquè els seus redactors pertanyien a les classes dominants, parlen sempre de la gent més «baixa» i més pobra.<sup>40</sup> I hauríem de creure que majoritàriament eren pagesos, en primer lloc perquè dels 8 penjats sabem de segur que cinc ho eren, d'un hō desconexim, l'altre era sastre i el darrer fou una dona; en segon lloc, perquè el que es reivindica és una bossa de pagesos i perquè una tàctica per desfer l'avalot va consistir a provocar que molts se n'anesin a treballar les terres el dia de Corpus.<sup>41</sup> Però la pregunta que sorgeix és: era la pagesia rica, acomodada, que l'encapçalà, o foren els jornalers i pagesos marginals? Kamen i Dantí creuen que fou l'«aristocràcia rural» que la dirigí, homes que ocupaven en els pobles càrrecs de batlles, síndics, etc.<sup>42</sup> Aquesta darrera característica no fa pas per al cas de Manresa, i tenim els nostres dubtes sobre si fou la pagesia benestant qui la dirigí: per una banda, perquè cap dels homes que foren penjats no pertany a la pagesia consolidada del principi del segle XVIII,<sup>43</sup> i per l'altra perquè un pagès benestant —en Joan Tardà— firma les fermances al costat dels blanquers i artistes. Afirmar el contrari tampoc no es pot fer amb el material de què disposem. Sembla cert, però, que el model d'una pagesia benestant com a principal protagonista cal prendre-la amb moltes reserves a Manresa.

No sabem si, a més dels camperols, varen prendre-hi part activa d'altres sectors socials. Un dels penjats era sastre, i solament Gasol fa al·lusió als cuiraters del barri de Sant Marc com a protagonistes sense especificar-nos la referència.<sup>44</sup> ¿Devien ser els jornalers o en camí de ser-ho, com a conseqüència de l'enriquiment d'altres blanquers? La resposta ens queda oberta. Les fonts no donen per més.

36. MIRALDA, *op. cit.*, p. 388.

37. *Id.*

38. Manuscrit del P. Ignasi Mollet, p. 12.

39. KAMEN, *art. cit.*, ps. 15-17.

40. Cf. GELPÍ, *op. cit.*, ps. 476-477, els anomena *plebeos*. El P. Mollet en la seva descripció diu: «Yl'que es las armas me aparteran las mes rovelladas de toda la ciutat, com de tal gent la mes baxa. Y que així fou una ignomínia de tota la gent alta, que tal gent se féran de tal manera amos de tot ys posaren a manaro tot com sils'peus éran lo cap» (*op. cit.*, p. 20).

41. MOLLET, *op. cit.*, p. 17.

42. KAMEN, *op. cit.*, p. 27, i DANTÍ, *op. cit.*

43. Almenys cap d'aquests noms no apareix a la llista de 81 pagesos —homes que viuen realment de les terres que posseïen— que hi havia a Manresa el 1717 segons un document de la seu on es ressenyen els habitants de la ciutat (AHCM, lligall «Cadastré 1716-1719», Pm —prestages metàl·lics—, 4-1).

44. J. M. GASOL, *Una família de «fajets»...*, p. 5.

### Conclusions

Cap narració de les que hem utilitzat no engloba l'Avalot de les Faves dins una situació general de malestar a Catalunya. Aquest malestar i ambient de conflicte solament es posa en relleu a les cartes que els consellers van enviar al virrei, tant a la primera com a la darrera etapa de la Revolta de la Terra,<sup>45</sup> però declarant sempre que la ciutat restava al marge de tot moviment.

Per altra banda, els allotjaments de soldats, la clau de volta i causa immediata de tot el conflicte, no apareix esmentat enlloc en el cas de Manresa. El motiu principal és la reivindicació d'abolir el delme de cebes, alls, faves, cànem, etc., que els canonges de la seu volien imposar als ciutadans, i es dirigiren seguidament contra la casa de la ciutat per demanar la supressió de diversos impostos i la participació política dels camperols.

La ciutat quedà trencada en dues parts des d'un primer moment. I no va insinuar-se cap aliança que intentés de dirigir l'avalot contra elements aliens castellans, com va produir-se a la Guerra dels Segadors: la repressió fou clara i sense fissures. En una banda trobem la noblesa, ciutadans honrats, cavallers, artistes i un sector de la menestralia que possiblement s'anava consolidant al final del segle XVII, representada especialment pels blanquers. I a l'altra la pagesia, sense que puguem fer distincions entre la benestant i no-benestant, si bé creiem que la hipòtesi que la dirigia la primera cal prendre-la amb moltes reserves a Manresa, i, potser, alguns sectors de l'artesanat urbà més pobre. És en la lluita contra les institucions des d'on les classes dominants exercien el seu control, que podem qualificar-lo d'antisenyorial, malgrat que, com molts moviments de l'antic règim, no pretenien pas ensorrar-les i canviar-les, sinó millorar-les a profit seu.

Els contactes, doncs, entre la Revolta de la Terra i l'Avalot de les Faves han de situar-se a nivell de crisi general a Catalunya, però les seves motivacions i els grups socials que enfrontà són radicalment diferents dels esdeveniments d'altres llocs. Ens manca, però, un coneixement a fons de l'estructura social i de la dinàmica econòmica, sense la qual tota interpretació esdevé poc satisfactòria.

45. Cf. GELPÍ, *op. cit.*, p. 474: Carta del rei als consellers datada el 24-v-1688 (Cf. *Copiador de Cartes 1688-1691*: cartes dels consellers al virrei duc de Villahermosa del 24-xi-1689 i a Lluís Alemany Descatllar del consell de sa majestat i que havia participat molt activament en la repressió de l'Avalot, el 24-xi-1689).